

واکاوی عوامل مؤثر در قاچاق و خرید و فروش سلاح و مهمات در شبکه‌های اجتماعی با تاکید بر تلگرام

غلام رضا چولکی^۱، محمد اسدی فر^۲، غلامحسین نظری^۳، احمد نجفی^۴

چکیده

زمینه و هدف: شبکه‌های اجتماعی به دلیل قابلیت‌ها و ویژگی‌های شگفتی ساز خود زمینه‌های سهولت ارتکاب جرم، فرامرزی شدن جرائم، کم شدن سن مجرمان، گستردگی خسارت و کثرت بزه دیدگان را در کنار ایجاد گمنامی فراهم کرده است. بنابراین هدف اصلی پژوهش حاضر، واکاوی عوامل مؤثر در خرید و فروش سلاح و مهمات در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی است.

روش تحقیق: تحقیق حاضر از نظر روش اجرا، ابتدا از روش دلفی و سپس برای تایید آن از روش پیمایشی استفاده شد. جامعه آماری این تحقیق را خیرگان حوزه فضای مجازی در حوزه انتظامی به تعداد ۸۰ نفر به صورت تمام شمار تشکیل می‌دهند که در حوزه شبکه‌های اجتماعی مجازی و جرائم مرتبط با آن آگاهی لازم را داشته‌اند. ابزار گردآوری تحقیق، پرسش نامه محقق ساخته‌ای بود که بر حسب بررسی مبانی نظری تحقیق و همچنین انجام روش دلفی در میان برخی نمونه‌های تحقیق بعد از تأیید روایی و پایایی آن، طراحی شده بود. مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. **یافته‌ها:** بر اساس یافته‌های پژوهش، عوامل مؤثر در قاچاق سلاح و مهمات در شبکه‌های اجتماعی در شش عامل اصلی عوامل مدیریتی، عوامل نظارتی، عوامل سیاسی، عوامل فرهنگی، عوامل اقتصادی، عوامل قانونی با ۴۳ شاخص قرار دارند. در این میان، بر اساس تعداد عامل قرار گرفته در هر حوزه، به ترتیب، عوامل مدیریتی (۹ شاخص)، عوامل فرهنگی (۸ شاخص)، عوامل سیاسی (۵ شاخص)، عوامل اقتصادی (۶ سوال)، عوامل نظارتی (۸ سوال) و عوامل قانونی (۶ سوال) هستند. **نتایج:** با توجه به یافته‌های پژوهش برای پیشگیری از جرم قاچاق سلاح در شبکه‌های اجتماعی، در دو سطح می‌توان نسبت به حذف موانع اقدام کرد: نخست، با تدابیر راهبردی و بلندمدت از طریق برنامه ریزی، سیاست گذاری و تصمیم گیری در سطح کلان کشور اقدام به رفع ریشه‌ای عوامل یاد شده کرد تا این جرم کاهش یابد. دوم، به صورت مستقیم از طریق اقدامات اجباری یا سلبی، تدابیر زودبازده را به صورت مستقل و متمرکز ساماندهی کرد تا بتوان از گسترش جرم قاچاق و خرید و فروش سلاح و مهمات در شبکه‌های اجتماعی پیشگیری کرد. **واژگان کلیدی:** سلاح، قاچاق سلاح، شبکه‌های اجتماعی، تلگرام

۱. دکتری جرم یابی و مدرس گروه علمی اطلاعات دانشگاه افسری و تربیت پلیس امام حسن مجتبی (ع).

(نویسنده مسئول). gh.choulaki@gmail.com

۲. استادیار گروه علمی اطلاعات دانشگاه افسری و تربیت پلیس امام حسن مجتبی (ع)، M.fard919@gmail.com

۳. دکتری مدیریت آموزش عالی، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرکز تهران.

hnazari128@gmail.com

۴. مدرس گروه علمی اطلاعات دانشگاه افسری و تربیت پلیس امام حسن مجتبی (ع)،

ahmadnajafi1234321@gmail.com

Analysis of the Effective Factors in Smuggling and Buying and Selling Weapons and Munitions in Social Networks Emphasizing Telegram

Gholam Reza Choolaki¹, Mohammad Asadi Far², Gholam Hussein Nazari³, Ahmad Najafi⁴

Abstract

Background and Objective: Social networks, due to the capabilities and amazing features have set the stage for the ease of committing crimes, transnationalism of crimes, reduction of the age of criminals, ubiquity of damage and increasing the number of victims in addition to anonymity. Therefore; the main objective of the present research is to analyze the effective factors in buying and selling weapons and munitions in the realm of virtual social networks.

Research methodology: The present research firstly makes use of the Delphy method in terms of execution and then uses surveying method. The statistical society of this research includes the experts of the cyberspace domain in the field of law enforcement numbering 80 individuals in the form of total tally who have the necessary knowledge in the virtual social networks domain and their related crimes. The collection tool of this research was the materialized questionnaires which were designed and analyzed based on the hypothetical principles of the research and also conducting the Delphy method among some research samples after verifying their sustainability and validity.

Findings: According to the findings of this research, the effective factors in weapon and munition smuggling in the social networks, are included in six main factors of management factors, supervisory factors, political factors, cultural factors, economic factors and legal factors with 43 indexes. Wherein, based on the number of factors placed in each domain, these factors respectively include management factors (9 indexes), cultural factors (8 indexes), political factors (5 indexes), economic factors (6 questions), supervisory factors (8 questions) and legal factors (6 questions).

Results: Regarding the research findings to prevent the crime of weapon smuggling in the social networks, we can take actions to eliminate the obstacles in two levels: Firstly, using strategic and long-range strategies, through planning, policy and decision making in the top levels of our country, we can eradicate the said factors, and secondly, we can directly and centrally organize easily achievable strategies through taking negative and positive actions so that the ubiquity of the crimes of smuggling and buying and selling weapons and munitions in the social networks can be prevented.

Key words: Weapon smuggling, social networks, Telegram

1. Ph. D in Criminology and Professor of the Intelligenc Academic Department, Imam Hasan Mojtaba Police Officer University (Writer-in-charge), gh. choulaki@gmail. com
2. Assistant Professor, of the Intelligenc Academic Department, Imam Hasan Mojtaba Police Officer University)• M. fard919@gmail. com
3. Ph. D in Higher Education Management, Training Management Department, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, hnazari128@gmail. com
4. Assistant Professor, of the Intelligenc Academic Department, Imam Hasan Mojtaba Police Officer University ahmadnajafi1234321@gmail. com

مقدمه و بیان مسئله

امروزه رسانه‌ها و به ویژه رسانه‌های تعاملی و از جمله شبکه‌های اجتماعی مجازی چنان زندگی بشر را تحت تأثیر قرار داده‌اند که به عنوان شاخصی مهم و مستقل برای تعریف دور تازه‌ای از تاریخ تحولات بشر یاد می‌شود (ندری و همکاران، ۱۳۹۸: ۲). دستاوردهای بشر از این صنعت علاوه بر منفعی که برای بشر داشته و رفاهی که برای او به ارمغان آورده است، همواره آسیب‌هایی را نیز به همراه داشته است (سلیمانی پور، ۱۳۸۹: ۱۴). دنیای سایبر با ویژگی‌های منحصر به فرد خود در کنار دنیای کنونی، توجه هنجارشکنان را جلب کرده است. این فضای رها شده که هر لحظه برگستره آن افزوده می‌شود، فرصت بسیار مناسبی را برای مرتکبان جرم و مجموعه چالش‌هایی را برای مراجع کیفری که سعی در کنترل این پدیده دارند، ایجاد کرده است (چاه بین و همکاران، ۱۳۹۷: ۹). به دنبال گسترش و بسط فضای مجازی و افزایش دسترسی به آن، میل و اشتیاق و تنوع استفاده از آن نیز افزایش یافته است. این تمایل که با سرعت قابل توجهی در حال افزایش است، اگرچه زمینه مشارکت جوامع را در فرآیند اقتصاد داده پرداز می‌سازد؛ اما در عین حال، شرایط و بستر مساعدی نیز برای ظهور پدیده‌های نوین بزه کاری به وجود آورده است. جرائم ارتكابی در فضای سایبری، یکی از این پدیده‌های نوین تلقی می‌شود (خداقلی، ۱۳۸۳: ۱۸). شبکه‌های اجتماعی فرصت تازه و پیشرفته‌ای برای ارتكاب جرم در اختیار مجرمان قرار داده است که قابل مقایسه با هیچ یک از جرائم موجود کلاسیک نبوده و چه بسا خطرناکتر است (قاید رحمتی، ۱۳۹۵). فضای مجازی، دنیای وسیع و پیچیده‌ای است که گروه‌ها و افراد مختلف با گرایش‌ها، باورها و اعتقادات گوناگون در آن زندگی می‌کنند. از خصوصیات بارز این فضای مکانی و بی‌زمانی است. از بین رفتن فاصله مکانی و افزایش بی‌سابقه توان انسان‌ها برای مبادله و مرادده با یکدیگر، فرآیند هویت‌یابی جمعی افراد را دگرگون ساخته است (منتظر قائم، ۱۳۸۴: ۲۳۱). شبکه‌های اجتماعی و اینترنت با امکاناتی که در اختیار افراد قرار می‌دهند از یک سو ارتكاب رفتارهای انحرافی را تسهیل بخشیده و نسبت به دنیای فیزیکی خسارات بسیار بیشتری وارد می‌کنند و از طرف دیگر، با فراهم کردن شرایط ناشناس ماندن و گمنامی افراد، منجر به مکتوم ماندن هویت مجرمان می‌شوند، که به علت کاهش خطر شناسایی و دستگیری به عنوان عاملی در جهت گسترش ارتكاب به رفتارهای منحرفانه عمل می‌کنند (قاید رحمتی، ۱۳۹۵). یکی از آسیب‌های که در چند سال اخیر در حوزه انتظار می‌آید در شبکه‌های اجتماعی رواج پیدا نموده و منشاء بسیار زیادی از معضلات و مشکلات امنیتی در سطح کشور شده است قاچاق سلاح و خرید و فروش آن در شبکه‌های اجتماعی مجازی

می‌باشد. در این زمینه می‌توان به این موضوع اشاره داشت که در شبکه‌های اجتماعی، کانال‌هایی که چند وقتی است به جولانگاه فروشندگان غیرقانونی اسلحه در ایران تبدیل شده است. افرادی که حالا با خیالی راحت و با کمترین زحمت، بدون مزاحمت و سرحوصله نه تنها اسلحه می‌فروشند، بلکه می‌توانند برای فروش این کالاهای غیرقانونی و خطرناک تبلیغات هم داشته باشند. آن هم چه تبلیغات پروپیگاندی، از مشخصات فنی گرفته تا قیمت و سال ساخت همراه با تصاویر دقیق از حالت‌های مختلف اسلحه؛ اینها امکاناتی است که این روزها قاچاقچیان اسلحه به لطف توسعه و نفوذ بالای شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی برای فعالیت مجرمانه خود از آن استفاده می‌کنند (اقتصاد آنلاین، ۱۳۹۵).^۱ وجود فرصت‌های بزهکاری و نیز فقدان موانع فیزیکی جهان واقعی، «انگیزش یافتگی»^۲ برای ارتکاب جرم را در بسیاری از بزه کاران بالقوه و بالفعل فضای مجازی بالا برده است؛ تا آنجا که حتی بسیاری از شهروندان متعارف فضای سایبر را به ارتکاب جرم بر می‌انگیزد و به باور برخی پدیده «عمومی شدن بزهکاری در فضای سایبر»^۳ محقق شده است (حاجی ده آبادی و سلیمی، ۱۳۹۷: ۱۱۹). و نگرانی فضای مجازی در عرصه مسائل اخلاقی و امنیتی به حدی رسیده است که لازم است دستگاه‌های مختلف به ویژه نیروی انتظامی، وزارت ارتباطات، مرکز ملی فضای مجازی و دستگاه قضایی اقدام عاجل و فوری را در دستور کار خود قرار دهند (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۸).^۴ این موضوع موجی از نگرانی را در بین مردم و مسئولین نظام به وجود آورده است. به طوری که در این خصوص رهبر معظم انقلاب، در مورخه ۱۳۹۸/۰۲/۰۸ در دیدار فرماندهان و مدیران نیروی انتظامی، با تأکید بر لزوم استمرار حرکت این نیرو به سمت نیروی انتظامی مطلوب جمهوری اسلامی، نقش آن را در تحقق شعار سال یعنی «رونق تولید» و همچنین تأمین امنیت فضای مجازی مهم بر شمردند و خاطر نشان کردند که نیروی انتظامی باید به صورت جدی با قاچاق مبارزه، و با عوامل ناامن کننده فضای مجازی مقابله کند. ایشان «جلوگیری از خرید و فروش سلاح» را یکی دیگر از وظایف مهم نیروی انتظامی بر شمردند و بیان نمودند: در برخی کشورها مانند آمریکا، خرید و فروش سلاح به علت منافع مافیای کمپانی‌های اسلحه‌سازی آزاد است و برای مردم آن مشکل‌ساز است، اما در کشور ما که چنین مشکلی وجود ندارد و خرید و فروش سلاح ممنوع است، باید جلوی آن گرفته شود. رهبر انقلاب اسلامی با تأکید بر جلوگیری از

1. <https://www.eghtesadonline.com>

2. Motivating

3. Feminization victimization On cyberspace

4. <https://www.yjc.ir/fa/news/6917789>

خرید و فروش سلاح در فضای مجازی، گفتند: قاتل دیروز روحانی همدانی در صفحه اینستاگرام با چهار نوع اسلحه تصاویری از خود منتشر کرده است که مقابله با این گونه موارد وظیفه نیروی انتظامی است (سایت خبری فوری، ۱۳۹۸)^۱. گسترش روزافزون جرائم مختلف امنیتی در شبکه‌های اجتماعی مجازی با توجه به با توجه به تأثیرات منفی که بر روی امنیت عمومی دارد از اهمیت بسیار زیادی برخوردار بوده و همواره مورد توجه ویژه مسئولان و کارشناسان فرهنگی، اجتماعی و سیاسی بوده است. در عصر حاضر، فناوری اطلاعات شبکه‌های اجتماعی بر تمامی شئون زندگی فردی و اجتماعی افراد جامعه رسوخ کرده‌اند. امروزه شواهد و قراین متعددی در خصوص ماهیت خرابکارانه و براندازانه شبکه‌های اجتماعی مجازی در سطح جهان به خصوص در کشورهای در حال توسعه از جمله جمهوری اسلامی ایران وجود دارد. لذا با توجه به آثار چشمگیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در ابعاد مختلف زندگی بشری، لزوم و ضرورت سرمایه‌گذاری وسیع و هدفمند در جهت بهره‌گیری حداکثری از فرصت‌های ناشی از شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی در جهت پیشرفت همه جانبه و ارائه خدمات گسترده و مفید به اقشار گوناگون جامعه و به حداقل رساندن تهدیدها و آسیب‌پذیری‌های ناشی از این شبکه‌ها اقتضا می‌کند که به صورت علمی تأثیر این شبکه‌ها بر ارتکاب جرایم مختلف به ویژه جرم قاچاق سلاح و مهمات مورد مطالعه قرار گیرد و راهکارهای پیشگیرانه‌ای لازم در این زمینه داده شود. صدور حکمی محکم در خصوص تشکیل شورای عالی فضای مجازی از سوی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و به دنبال آن تعیین وظیفه‌ای سنگین، مبنی بر ایجاد «مرکز ملی فضای مجازی کشور» و همچنین تعیین و ابلاغ وظایف اهمیت موضوع رصد و کنترل شبکه‌های اجتماعی مجازی و تسریع در تشکیل و راه‌اندازی مرکز و تأکید بر همکاری کلیه دستگاه‌ها، اهمیت موضوع را دوچندان و بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در رابطه با ارتکاب جرائم به ویژه قاچاق سلاح و مهمات به دلیل مضرات فراوان آن ضروری می‌باشد. بر این اساس، سوال اصلی پژوهش، این است که: عوامل مؤثر در ارتکاب جرم قاچاق سلاح و مهمات در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی با تأکید بر تلگرام کدامند؟

پیشینه تحقیق

محمد طاهری (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان «بررسی حقوقی عوامل تاثیرگذار بر قاچاق سلاح در فضای مجازی» به این نتیجه رسیدند: قاچاق اسلحه از جمله مصادیق جرم پولشویی است، گستره

1. <https://www.khabarfoori.com/detail/978337>

پولشویی همه جرایم اقتصادی را شامل می‌شود، قانونگذاری در خصوص جرم پولشویی تضمین این امر است که جرایم اقتصادی سود آور نباشد و مرتکبان جرایم مهم اقتصادی از چنگ قانون نگریزند، ویژگی‌های خاص اقتصادی این پدیده باعث نمی‌شود بررسی آن از زیر لوای حقوق کیفری بیرون آید، پولشویی برای مقابله با جرایمی از جمله قاچاق اسلحه باید با محروم کردن مجرمان در بهره‌برداری از درآمدهای جرم‌شان، انگیزه ارتکاب جرم را در آنها از بین ببرد. محمدی مقدم، ساعدی و محسنی (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان «واکاوی عوامل موثر وقوع جرم در فضای مجازی» به این نتیجه رسیدند که؛ ضعف سواد دیجیتالی کاربران، نیازهای احساسی، مالی و اطلاعاتی افراد، ضعف فرهنگی، کمبود قوانین و مقررات مناسب و بازدارنده، ناکارآمدی سیستم‌های ایمنی، تورم و نقایص اقتصادی، افزایش بیکاری و خطر پایین دستگیری مهمترین عوامل موثر در بروز رفتارهای مجرمانه در فضای مجازی هستند.

زلقی (۱۳۹۹) در مطالعه خود بیان داشت که خلاءهای قانونی متعددی در زمینه مبارزه با جرایم فضای مجازی وجود دارد که روز بروز با پیشرفت علوم رایانه‌ای فناوری اطلاعات و، و دیگر علوم مرتبط و نیز بهره‌گیری از مواد قانونی علمی قابل پیگیری و جلوگیری است. روشهای متعددی از جمله ایمن ساخت پایگاه‌های اطلاعاتی مراکز خدمات دهنده و نیز بروز کردن محققان و حقوقدانان وجود دارد که می‌تواند راه را بر مجرمان این صنعت ببندد. محمدی و جوانمرد (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه در بحران‌های اجتماعی، نشان دادند که سرعت در انتقال اطلاعات توسط اغتشاشگران» با میانگین ۴/۴۰ بیشترین نقش را در اطلاع‌رسانی شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه در ایجاد بحران‌های اجتماعی دارد. همچنین، «اطلاع‌رسانی» شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه با «ایجاد بحران‌های اجتماعی» ۶/۴۳ درصد ضریب هم‌بستگی دارد و به میزان ۱۹ درصد از واریانس، ایجاد بحران‌های اجتماعی را تبیین می‌کند. سهرابی (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در امنیت اخلاقی (مطالعه موردی اینستاگرام)» نشان دادند که پنج عامل آزادی بیان افراد در شبکه اجتماعی مجازی اینستاگرام، ناشناخته ماندن هویت اصلی کاربران در محیط اینستاگرام، سهولت دسترسی به این فناوری، تفکرات سنتی خانواده‌ها (شکاف نسلی) و عدم کفایت برخورد قانونی با کاربران متخلف در گرایش به استفاده از شبکه اجتماعی اینستاگرام در امنیت اخلاقی مؤثر بوده‌اند. سیفی و آیتی (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان «ادراک جوانان شهر بیرجند از ارتکاب جرم در شبکه‌های اجتماعی» نشان دادند که، جرائم حاصل از شبکه‌های اجتماعی موبایلی در چهارمقوله اصلی «باور»،

«عوامل دخیل»، «پیامدها» و «راهکارها» شناسایی شد. در جمع بندی، می توان این عوامل را بر روی یک طیف قرار داد که در یک سو «خانواده و عوامل تربیتی» قرار می گیرد و در سوی دیگر، «حاکمیت» در کلیت خود وظایفی را بر عهده دارد. در جمع بندی از «راهکارها»ی ارائه شده توسط مصاحبه شوندگان چنین می توان نتیجه گرفت که محور کلیدی «خود» فرد، آگاهی ها و توانمندی های شخصی است. ندی، بخشایشی، دارایی، مقصودی (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان «بررسی نقش سیاسی-امنیتی شبکه های اجتماعی مجازی بر امنیت ملی ج.ا.ایران» نشان دادند که، شبکه های اجتماعی مجازی مانند شمشیر دولبه ای هستند که می توانند مجموعه ای از کنش های مثبت و منفی را در محیط سیاسی-امنیتی جمهوری اسلامی ایجاد نمایند. در وضعیت فعلی به علت رها شدگی و سیاست گذاری جزیره ای فضای مجازی در ج.ا.ایران، شبکه های اجتماعی آسیب پذیری کشور را در برخی مؤلفه های امنیت ملی بر جسته کرده است. این شبکه ها هم اکنون به طور جدی در جهت تخریب و القای ناکارآمدی نظام ج.ا.ا.، هنجارسازی معارض، مشروعیت زدایی ساختاری از نظام سیاسی، تضعیف انسجام ملی و شکاف بین جامعه و حاکمیت و ایجاد زمینه تقابل مردم با نظام سیاسی و تضعیف باورهای ملی فعالیت می کنند و در حوزه امنیتی نیز با کارکرد جاسوسی و پایش اطلاعات کاربران، مهیاسازی ابزار ارتباطی گروه های برانداز، جمع آوری اطلاعات افراد و مشاغل خاص، آموزش های مخرب در بستر شبکه های اجتماعی و انتقال اطلاعات طبقه بندی در جهت مخدوش سازی امنیت ملی فعالیت می کنند. حبیب زاده و امیری (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان «تأثیر شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام در بحران سازی های امنیتی نظام جمهوری اسلامی ایران» نشان دادند که حضور بازیگران و افراد برجسته نیز باهدف انتشار نارسایی ها، کاستی ها و نابرابری های موجود در نظام اجتماعی در تشویش اذهان عمومی و شکل گیری بحران های امنیتی در نظام جمهوری اسلامی ایران تأثیر گذار است؛ از سوی دیگر، گروه های سیاسی غیرمجاز و ذی نفوذ مجازی در شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام باهدف تضعیف نظام جمهوری اسلامی ایران و القای دیدگاه های جریان های معاند به داخل کشور در ایجاد تضاد و تفرقه و بحران های امنیتی و انتظامی تأثیر گذار می باشند. لذا پیشگیری های اجتماعی، وضعی و غیرکیفری از بحران های امنیتی از طریق شبکه های موبایل محور ضروری است. چاه بین، مظفری، هاشم زهی، دادگران، (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان «عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم در فضای مجازی از دیدگاه قضات دادسرای جرائم رایانه ای تهران» نشان دادند که علل ارتکاب جرم در فضای مجازی در چهار تم اصلی (عوامل مرتبط با بزهکار، عوامل مرتبط

با بزه دیده، عوامل مرتبط با فضای مجازی، عوامل مرتبط با فضای فیزیکی) احصاء شد. از دیدگاه قضات، عوامل مرتبط با فضای مجازی همچون گمنامی و سهل الوصول بودن، فراگیر بودن، جذابیت‌های فضای مجازی، از مهم‌ترین دلایل ارتکاب جرائم سایبری بودند. محمدی و جوانمرد (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «نقش شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در ایجاد بحران‌های اجتماعی» به این نتیجه رسیده‌اند که شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در ایجاد بحران‌های اجتماعی به میزان ۳۶/۶ درصد نقش مستقیم دارد و برابر بررسی‌های انجام شده، لازم است به منظور جلوگیری از افزایش نقش شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در ایجاد بحران‌های اجتماعی، اقدام لازم صورت بگیرد. داودی دهقانی، شمسایی، بارانی (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در ارتکاب جرائم خشن» نشان دادند که بین شبکه‌های اجتماعی مجازی و ارتکاب جرائم خشن رابطه وجود دارد؛ بنابراین شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند از طریق به اشتراک گذاری اطلاعات، روابط درون شبکه‌ای کاربران، توان انتشار اطلاعات، هم‌نوایی درون گروهی و تغییر نگرش کاربران بر ارتکاب جرائم خشن اثر گذار باشند. حیدری و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی نشان دادند که آموزش‌های تخصصی به افسران پلیس در خصوص فضای مجازی و رایانه کارآمدی آنها را افزایش خواهد داد. در حقیقت آنها بیان داشتند که افسران پلیس با بهره‌گیری از آموزه‌های جرم‌شناسی فضای مجازی، افزایش خطرات ارتکاب جرم در این فضا را کاهش می‌دهند. قاید رحمتی (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «نقش شبکه‌های اجتماعی در جرم زایی» نشان داد که شبکه‌ها اجتماعی با تغییر فرهنگ و هویت و عادی سازی جرائم و خشونت باعث ظهور رفتارهای انحرافی جدید، تحت عنوان جرائم رایانه‌ای، شده‌اند و میزان وقوع جرم در جامعه را افزایش داده‌اند. این شبکه‌ها با تغییر فرهنگ و باورهای عمومی، در بروز آسیب‌های نوپدید اجتماعی و تهدید امنیت ملی کشورها، نقش غیر قابل انکاری دارند. سوری (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «بررسی نقش بستری شبکه‌های اجتماعی مجازی تا نقش عاملی آنها در وقوع جرم» نشان داد که نظریه‌های سبک زندگی، فعالیت روزانه و فرصت برای نقش بستری این شبکه‌ها و نظریه‌های یادگیری اجتماعی، معاشرت ترجیحی و تقلید برای نقش عاملی آنها، مصداق‌های ارتکاب بزه در پرتو نقش بستری این شبکه‌ها را می‌توان هرزه نگاری، مزاحمت سایبری، روسپیگری سایبری، هتک حیثیت و نشر اکاذیب دانست و مصداق‌های تاثیر این شبکه‌ها بر رفتار بزهکارانه در فضای حقیقی را می‌توان انواع جرایم همچون قتل‌ها در اثر یادگیری یا تقلیدی است که در فضای مجازی آموخته شده است. حسینی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «واکاوی نقش و کارکرد

شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوادث انتخابات سال ۱۳۸۸ جمهوری اسلامی ایران» نشان دادند که شبکه‌های اجتماعی با مدیریت و حمایت ویژه ایالات متحده امریکا تلاش کردند ضمن ایجاد بحران مشارکت از طریق القای تقلب در انتخابات، مشروعیت نظام را به نقد بکشند و در نتیجه مردم را علیه حاکمیت تهییج و تحریک کنند. قاسمی و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان «تأثیرات و پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت اجتماعی جوانان» نشان داد که شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان یک پدیده نوظهور هم دارای آثار مثبت و هم آثار منفی هستند. آثار منفی آن شامل تکه پاره شدن سریع جوامع، دگرگونی مفاهیم مکان، زمان، فضا و منابع فرهنگی، به چالش کشیده شدن هویت‌های اصیل و سنتی، رواج هویت‌های سیال و ناپایدار، گمنامی و ناشناس ماندن و سرقت هویت است و آثار مثبت آن شامل افزایش منابع هویتی و آزادی عمل افراد برای کسب منابع موردنیاز، رهایی و آزادی افراد از چنگال عوامل و متولیان فرافردی هویت سازی، فراهم آمدن واقعیت به گونه‌ای مجازی و غیره از آثار مثبت این پدیده هستند که اگر از آنها استفاده درستی به عمل آید، باعث رشد و پویایی هویت اجتماعی در میان افراد جامعه خواهد شد. یاسمی نژاد و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان «فضای مجازی، امنیت اجتماعی، راهبردها و استراتژی‌ها» نشان دادند که فضای مجازی می‌تواند امنیت اجتماعی را مورد تهدید قرار دهد؛ زیرا اینترنت با وجود اینکه می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند در عرصه اطلاع رسانی به کار گرفته شود تا آنجا که گاهی از آن به عنوان انفجار اطلاعات هم نام برده می‌شود، ولی این فناوری مدرن با تمام فوایدی که دارد، تهدیدها و خطرهایی نیز برای جامعه و بشر داشته است. به طوری که امروزه، بخش عمده‌ای از جرائم مربوط به حوزه رایانه، اینترنت و فضای مجازی است که امنیت اجتماعی را هدف قرار داده‌اند. صادقی و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان «فضای مجازی، امنیت و تهدید در عصر اطلاعات» ضمن آن که مشارکت پذیری کاربران و بهره‌گیری موثر از این فضا را عامل مه می‌در قدرت ملی عنوان می‌کنند و به این نتیجه رسیده‌اند که رشد روز افزون فناوری‌های نوین ارتباطی و فراگیری و قابلیت پوشش دهی آنها میزان تاثیر گذاری را بر جریان‌ها و تحولات افزایش داده و از بعد تهدید نیز فناوری‌های نوین را عامل کلیدی برای جنگ نرم عنوان می‌کنند. در حوزه مطالعات خارجی یافته‌های مونیتیت و همکاران^۱ (۲۰۲۱) و الخاطر و همکاران^۲ (۲۰۲۰) حکایت از آن دارد که ضعف سیستم‌های ایمنی را یکی از دلایل عمده مجرمین در فضای مجازی برای

1. Monteith et al
2. Al-Khater et al

سوءاستفاده تلقی می‌کنند. لو کفلت و مالش^۱ (۲۰۲۰) نیز بیان داشتند که نیازهای احساسی، مالی و اطلاعاتی قربانیان می‌تواند عاملی مهیج و تحریک کننده برای مجرمان قضای مجازی باشد و آنها از این طریق مرتکب جنایت در فضای مجازی شوند. همچنین ایان و همکاران^۲ (۲۰۲۰)، با توجه به شیوع و همه گیری کووید ۱۹ جرایم فضای مجازی را مورد تحلیل قرار دادند. آنها دریافتند که وابستگی به دنیای مجازی افزایش یافته است و انجام فعالیت‌هایی همچون آموزش و کار از راه دور خرید برخط و... افزایش یافته است که این امر منجر به افزایش آسیب افراد در برابر جنایات فضای مجازی می‌شود. الغمدی^۳ (۲۰۲۰)، معتقد است که نوآوری‌های فناوری نحوه تعامل در ابعاد اجتماعی سیاسی و اقتصادی زندگی بشر را متحول ساخته است. این تحولات منجر به رشد قابل توجه جنایت، به ویژه در فضای مجازی شده است. جنایات فضای مجازی به طور فزاینده‌ای در حال افزایش است و مرتکبان هر روز روش‌های جدیدتر و پیچیده تری را توسعه می‌دهند. جاین^۴ (۲۰۱۷) نیز در پژوهشی بیان داشت نبود قوانین و مقررات مناسب و بازدارنده یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار در شکل گیری جرایم فضای مجازی است. ویداویلیچ^۵ (۲۰۱۷) در تحقیقی باعنوان «ترور یسم سایبری در اینترنت و شبکه‌های اجتماعی: تهدیدی برای امنیت جهانی» نشان داده که در سال‌های اخیر، یک مشکل فزاینده مورد توجه متخصصان «جنبه تاریک گشت و گذار در اینترنت» «شبکه تاریک»^۶ یا «وب عمیق»^۷ بوده است. تخمین زده شده است که این «تشکیلات مجرمانه و زیرزمینی دیجیتالی»^۸ بسیار بزرگتر از اینترنت است و هکرها، جنایتکاران، تروریست‌ها، می‌توانند کاملاً آزادانه فعالیت‌های غیرقانونی خود را انجام دهند. فضای سایبری برای فعالیت‌ها و عملیات‌های مختلف مجرمانه بسیار مناسب است، زیرا مکانی برای ارتباطات ایمن با هزینه بسیار کم فراهم می‌کند. ریچاردسون و گیل‌مور^۹ (۲۰۱۵) با انجام پژوهشی دریافتند که پیشرفت و توسعه فناوری بستر و شرایط مناسبی برای بهبود زندگی و کسب و کار ایجاد کرده است، ولی در عوض زمینه

1. Leukfeldt & Malsch
2. Eian et al
3. Alghamdi
4. Jain
5. Vida Vilić
6. Dark net
7. Deep Web
8. digital underground
9. Richardson & Gilmour

ساز جرایم مجازی نیز شده است. بنابراین، نداشتن زیر ساخت مناسب می تواند در بروز این جرایم در جامعه دامن بزند. الزب و برواد هورست^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی نشان دادند که جرایم مجازی نه تنها برای افراد بلکه برای مشاغل نیز خسارت قابل توجهی به دنبال داشته است که باعث اختلال در اشتغال و کاهش اعتماد به فعالیتهای برخط شرکت میشود. یافته‌های اورواشی^۲ (۲۰۱۰) نیز نشان می‌دهد که هویت جعلی یا به عبارتی دیگر مخفی نگه داشتن هویت حقیقی فرد می‌تواند زمینه ساز جرم در فضای مجازی باشد (محمدی مقدم و همکاران، ۱۴۰۲: ۸۲).

تعریف مفاهیم

قاچاق: قاچاق چیزی است که ورود آن به کشور یا معامله آن از طرف دولت ممنوع است (دهخدا، ۱۳۷۳، ۳۰۰۰). صادرات و واردات کالاهای ممنوعه و انحصاری مثل انسان، مواد مخدر، زنان، کودکان، سوخت، اسلحه و ده‌ها مورد دیگر را می‌توان از مصادیق قاچاق دانست. در اصطلاح امروز معمولاً قاچاق به آن دسته از کالاهایی اطلاق می‌شود که خارج از مقررات دولتی وارد یا خارج می‌شوند. با توجه به معنای مورد نظر اهل لغت برای کلمه قاچاق معلوم می‌شود که این کلمه دو معنای متفاوت باهم دارد که گاهی در حالت مصدر عبارت است از انجام دادن کاری برخلاف قانون. معنای این کلمه در حالت اسم آلت عبارت است از متاع یا کالایی که ورود آن به کشور یا معامله آن ممنوع است (لانگست، ۱۳۸۷: ۸).

قاچاق اسلحه، مهمات و مواد تحت کنترل: قاچاق اسلحه، مهمات، اقلام و مواد تحت کنترل عبارت از؛ «وارد کردن آن‌ها به کشور یا خارج نمودن آن‌ها از کشور به طور غیر مجاز است» (ماده ۱ قاچاق اسلحه و مهمات و قانون مجازات دارندگان سلاح و مهمات غیر مجاز، ۱۳۹۰). مقصود از قاچاق سلاح: «وارد کردن اسلحه به مملکت یا صادر کردن آن، خرید و فروش و یا حمل و نقل و یا مخفی کردن و نگه داشتن آن در داخل مملکت» نوعی تجارت مجرمانه است که در این نوع تجارت مجرمانه، مصرف کنندگان نهایی معمولاً یا دولت‌هایی هستند که بر اساس موافقت نامه‌های بین‌المللی یا ملاحظات ژئوپلیتیکی از دریافت برخی از انواع سلاح‌ها منع شده‌اند یا گروه‌های چریکی و احزابی هستند که درگیر جنگ داخلی می‌باشند و لذا مایل اند پول‌های قابل توجه و هنگفتی بابت تحصیل سلاح‌های مورد نظر خود پرداخت کنند (معظمی، ۱۳۸۴: ۳۶).

1. Alazab & Broadhurst
2. Urvashi

سلاح و مهمات: «مقصود از سلاح و مهمات در قانون انواع سلاح‌های گرم و سرد جنگی و شکاری اعم از گلوله‌زنی و غیر گلوله‌زنی و مهمات مربوط به آنها است» (ماده ۲ قاچاق اسلحه و مهمات و قانون مجازات دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز). اقلام و مواد تحت کنترل عبارت است از: «انواع مواد محترقه، ناربه، منفجره اعم از نظامی و غیر نظامی، شیمیایی، رادیواکتیو، میکروبی، گازهای بی‌هوش کننده، بی‌حس کننده و اشک‌آور و شوک‌دهنده‌ها (شوکرها) و تجهیزات نظامی و انتظامی است» (ماده ۳ قاچاق اسلحه و مهمات و قانون مجازات دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز).

شبکه‌های اجتماعی: اصطلاح «شبکه‌های اجتماعی» را برای نخستین بار جی. اچ. بارنز در سال ۱۹۵۴ مطرح کرد و از آن پس، به سرعت به شیوه‌های کلیدی در تحقیقات و مطالعات تبدیل گشت. در تئوری شبکه اجتماعی سنتی، یک شبکه اجتماعی به این صورت تعریف می‌شود که یک مجموعه‌ای از نهادهای اجتماعی که شامل مردم و سازمان‌ها که به وسیله مجموعه‌ای از روابط معنی‌دار اجتماعی به هم متصل‌اند با هم در به اشتراک گذاشتن ارزش‌ها تعامل دارند. شکل سنتی خدمت شبکه اجتماعی بر انواع روابط همچون دوستی‌ها و روابط چهره به چهره متمرکز است (معمار و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۱۵۷). شبکه‌های اجتماعی هنگامی به وجود می‌آیند که ساختاری از گره‌های مرتبط به هم شکل می‌گیرند. هر گره، یک فرد یا یک گروه یا یک سازمان است. شبکه اجتماعی، به معنای نمایش و مطالعه ارتباط بین این گره‌ها و جریان دانش و اطلاعات بین آنها است. از این رو می‌توان گفت، شبکه‌های اجتماعی قدمتی به اندازه انسان بر روی کره زمین دارند؛ اما چیزی که باعث شده است امروزه، شبکه‌های اجتماعی بیشتر از همیشه مورد توجه قرار بگیرند، به وجود آمدن ابزارهای دیجیتال و کمک آنها به توسعه شبکه‌های اجتماعی بوده است.

شبکه‌های اجتماعی مجازی: شبکه‌های اجتماعی مجازی، وبگاه یا مجموعه وبگاه‌هایی است که در آن کاربران می‌توانند علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خودشان را با دیگران به طور متقابل به اشتراک بگذارند (داوودی دهقانی و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۶۶) با پیشرفت چشمگیر فناوری در «صنعت فناوری ارتباطات و اطلاعات» و فعالیت شبکه‌های اجتماعی مجازی در بستر تلفن همراه، کاربران بدون محدودیت، همواره به اینترنت این شبکه جهانی متصل گشته‌اند و فعالیت و حضور آنها در شبکه‌های مجازی بیش از پیش افزایش یافته است (شمس، فرقانی، ۱۳۹۷، ص ۹۶). شبکه‌های اجتماعی بخشی از رسانه‌های اجتماعی هستند که محدوده وسیعی از سرویس‌ها و شیوه‌های انتشار سریع اطلاعات را در بر می‌گیرند. سرویس‌های این شبکه‌ها معمولاً در فضاهای

اجتماعی مبتنی بر اینترنت و موبایل مطرح هستند که به منظور تسهیل ارتباطات، همکاری‌ها و به اشتراک گذاری اطلاعات به کار می‌روند (داوودی دهاقانی و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۶۶). شبکه‌های اجتماعی به لحاظ گسترش و نفوذ بین کاربران، برقراری ارتباط خصوصی و شخصی، فارغ بودن از کنترل مرجع قدرت و سهولت تبادل، اشتراک گذاری و دسترسی به دانش، تجارب و درس آموخته‌های کاربران، به وسیله‌ای بی بدیل در عرصه ارتباطات تبدیل شده و زمینه‌های تأثیرگذاری زیادی را فراهم ساخته‌اند (کشتکارهرانکی، پورمظاهری، ۱۳۹۷، ص ۱۱۷)

تلگرام: تلگرام یک سیستم پیام رسان اجتماعی مبتنی بر رایانش ابری می‌باشد که در آن لیست مخاطبین، تاریخ و محتویات پیامهایی را که توسط کاربران ردوبدل شده‌اند و همچنین محتویات پرونده‌هایی که فرستاده شده یا دریافت شده‌اند، بازسازی می‌شود (آنگلانو^۱ و همکاران، ۲۰۱۷، ص ۳۱) همچنین تلگرام یک سیستم پیام رسان فوری است. تلگرام به عنوان سیستم عامل‌های پیام رسانی فوری (IM) در حال حاضر، بسیار محبوب در میان کاربران گوشی‌های هوشمند است؛ زیرا این پیام‌رسان روش‌های بسیار راحت برای به اشتراک گذاشتن محتوای متنی و غیر متنی را فراهم می‌کند. ویژگی تلگرام با سیستم رایانش ابری این است که شخص می‌تواند هویت مجازی واقعی خود را در چندین حساب کاربری مورد استفاده قرار دهد و همچنین با یک نصب افزونه به چند حساب کاربری دسترسی داشته باشد که خدمات متنوعی در این پیام رسان محسوب می‌شود. شاید به همین دلایل، این شبکه اجتماعی از محبوبیت بالایی در بین جوانان ایرانی برخوردار است. تلگرام توسط دو برادر با نام‌های پاول دورف و نیکلای دورف به بازار آمد. پشتیبان مالی این پروژه، سازمان غیرانتفاعی کارآفرینی در آلمان است. این پیام رسان در سال ۲۰۱۴ تأسیس شد. در اکتبر ۲۰۱۳ تلگرام روزانه صد هزار کاربر فعال داشت که در ۲۴ مارس ۲۰۱۴ این شمار به ۱۵ میلیون رسید. در دسامبر ۲۰۱۴، تلگرام اعلام کرد که بیش از ۵۰ میلیون کاربر فعال دارد که روزانه بیش از یک میلیارد پیام هم‌رسانی می‌کنند. در سپتامبر ۲۰۱۵، اعلام شد که تلگرام بیش از ۶۰ میلیون کاربر فعال دارد که روزانه ۱۲ میلیارد پیام با یکدیگر هم‌رسانی می‌کنند. در سال ۲۰۱۷، تلگرام با حدود ۱۸۰ میلیون کاربر هفتمین پیام رسان پر کاربرد شناخته شد. در ماه مارس ۲۰۱۸، تلگرام کاربران خود را بیش از ۲۰۰ میلیون اعلام کرد (گزارش‌های سالانه تلگرام، ۲۰۱۳-۲۰۱۸).

1. Anglano

نظریات مرتبط با تحقیق

مباحث مربوط به شبکه‌های اجتماعی مجازی به دلیل سرعت بالای تحولات این حوزه علمی شاهد پیشرفت‌های فراوانی بوده است و اندیشمندان متعددی به موضوعات مربوط به این حوزه پرداخته‌اند. به همین دلیل این حوزه علمی از خاستگاه‌های نظری متعددی برخوردار است.

نظریه کاستلز^۱

از جمله پدیده‌های جدید که بر اثر ادغام فناوری‌های مختلف ارتباطی در سال‌های اخیر شکل گرفته، شبکه‌های اجتماعی مجازی است (امیرپور، گریوانی، ۱۳۹۲، ص ۲۴). شبکه‌های اجتماعی دستاورد اینترنت و فناوری اطلاعات و ارتباطات و کاربردهای آن می‌باشند. شبکه‌هایی که مبتنی بر فناوری «وب ۲» فعالیت می‌کنند و با اجتماع‌گرایی مجازی نقش اساسی در معادلات رسانه‌ای جهان بازی می‌کنند (الیاسی و محمدزاده مهنه، ۱۳۹۴، ص ۹۰). به اعتقاد مانوئل کاستلز شبکه‌های اجتماعی محصول همگرایی سه فرآیند تاریخی مستقل هستند: ۱- انقلاب اطلاعات؛ ۲- تجدید ساختار سرمایه داری و اقتصاد متکی به برنامه ریزی و ۳- نهضت‌های فرهنگی دهه ۱۹۶۰. این سه فرآیند موجب شدند تا شبکه‌های اجتماعی مجازی تولید یافته و رشد کنند (امین زاده و شریعتی فر، ۱۳۹۵). کاستلز در یکی از مهمترین مباحث خود به نقش فناوری‌های ارتباطی در عضوگیری و گسترش قدرت جنبش‌های اجتماعی می‌پردازد (بهرامی، ۱۳۸۸، ص ۱۰۹) وی معتقد است. همه جلوه‌های فرهنگی از بدترین تا بهترین و از نخبه‌گراترین تا مردمی‌ترین، در این جهان دیجیتالی گرد هم می‌آیند. جهانی که در ابرمتنی غول آسا و غیر تاریخی، جلوه‌های گذشته، حال و آینده ذهنی را که برقرار کننده ارتباط است به یکدیگر پیوند می‌زند. وی معتقد است بین واقعیت و نمایش نمادین تمایزی وجود ندارد. او می‌افزاید همه واقعیت‌ها از طریق نمادها درک می‌شوند و عمل را به گونه‌ای معنی دار شکل می‌دهند که از چارچوب تنگ معنایی که نمادها برای آن در نظر گرفته‌اند، می‌گریزد (کاستلز، ۱۳۸۰، ص ۳۸۳). وی در کتاب عصر اطلاعات (اقتصاد، فرهنگ و جامعه) آورده است: فناوری‌های جدید اطلاعات با تغییر فرآیند پردازش اطلاعات، همه پهنه‌های فعالیت انسانها را تحت تأثیر قرار می‌دهند و امکان برقراری رابطه پایان‌ناپذیر میان پهنه‌های مختلف و نیز این عناصر و کارگزاران این فعالیت‌ها را فراهم می‌سازند (کاستلز، ۱۳۸۳، ص ۱۰۳) به نظری، مهمترین تأثیر فرهنگی ارتباط رایانه‌ای، تقویت شبکه‌های اجتماعی که تسلط فرهنگی دارند و افزایش حالت کلان شهری و جهانی شدن شبکه‌های اجتماعی است (کاستلز، ۱۳۸۰، ص ۴۲۲).

1. Manuel Castells

نظریه فعالیت روزانه^۱

به موازات تأثیر فزاینده شبکه‌های اجتماعی مجازی بر زندگی انسان، تأمین امنیت و پیشگیری از جرائم آن نیز در کانون توجه قرار دارد و به عنوان یکی از مهمترین دغدغه‌های حاکمیت‌ها شناخته می‌شود؛ زیرا در حال حاضر، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی به یکی از ضرورت‌های زندگی انسان تبدیل شده و ارتباط مداوم وی با این فضا، فرصت مناسبی را نیز برای بزهکاران احتمالی فراهم کرده است؛ بنابراین می‌توان بر آن بود که شرایط تحقق نظریه «فعالیت روزانه» در فضای مجازی فراهم شده است؛ زیرا به علت وابستگی بسیاری از فعالیت‌های انسان معاصر به این فضا و عدم ارتقاء امنیت دستگاه‌ها توسط کاربران آسیب‌پذیر، این فضا جذابیتی دوچندان برای ارتکاب جرم ایجاد کرده است.

نظریه «فعالیت روزانه» در سال ۱۹۷۹ توسط لورنس کوهن و مارکوس فلسنر^۲ مطرح شد. بر اساس این نظریه جرم زمانی اتفاق می‌افتد که بزهکار هدفی مناسب را بیابد و موقعیت و فرصت ارتکاب بزه مهیا باشد؛ بنابراین در صورت نبود هر کدام از این شرایط، بزه واقع نخواهد گردید. فعالیت‌های روزانه این فرصت را برای بزهکاران فراهم می‌کنند تا هدف مورد نظر خود را که فاقد تدابیر محافظتی کافی است، بیابند (کلارک^۳، ۱۹۹۲، ص ۵). کوهن و فلسنر، این اصول را به عنوان اصول هدف در نظر می‌گیرند و سپس انگیزه مجرم و فقدان یک محافظ ایمن را نیز به آن اضافه می‌کنند. فعالیت‌های تفریحی و حرفه‌ای افراد باعث می‌شود که به عنوان هدف، مناسب به نظر برسند. از دیدگاه نظریه فعالیت‌های روزمره، انگیزه مجرمان و تناسب هدف، عوامل کلیدی و مهم هستند. در فضای سایبر، انبوهی از مجرمان می‌توانند به اهداف و نمونه‌های مناسبی دست یابند که در قالب کاربران به شبکه اینترنت، بدون رعایت جوانب احتیاط و بدون به کار گرفتن تجهیزات ایمن کافی و مناسب متصل شده‌اند (یار^۴، ۲۰۰۵، ص ۴۰۹).

نظریه تشکیلاتی^۵

بر اساس نظریه تشکیلاتی ایجاد سازمان‌های جنایی و فعالیت‌های مجرمانه آنها را نتیجه تقاضای

1. Routine activity theory
2. Lawrence Cohen and Marcus Felson
3. Clarck
4. Yar
5. Organizational theory

کالاها و خدمات مورد نیاز مردم می‌داند که به شکل مجاز تأمین نمی‌شود. برای مثال زمانی که به بررسی تعداد افراد مصرف کننده مواد مخدر یا هر کالای دیگری در جوامع می‌پردازیم و نیازهای آنان به صورت قانونی و رس می‌تأمین نمی‌شود و مقررات نیز هرگونه معاملات و عرضه کالاها و خدمات مورد تقاضای آنها را ممنوع اعلام نموده است، افرادی با تشکیل گروه‌های غیرقانونی و با ارتکاب رفتار غیرقانونی به دنبال کسب سود فراوان ناشی از تأمین تقاضای این بخش از جامعه هستند و پیوسته به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهند و در این راه روز به روز تجربه‌های جدیدی به دست می‌آورند و ضمن استفاده از شگردهای گوناگون از جمله خشونت، و متخصصان در رشته‌های مختلف اعم از فرهنگ، اقتصاد، سیاست، فناوری و دیگر تخصص‌های مورد نیاز رابه استخدام خود در می‌آورند و در این زمینه از سازمان‌های مجری قانون پیشی می‌گیرند (مالوری، ۱۳۹۲، ص ۷۸). بر اساس این نظریه، کارکرد تجاری یکی از کارکردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی است. شبکه‌های اجتماعی از پر ازدحام‌ترین پایگاه‌ها در وب به شمار می‌روند و بدیهی است که مکان مناسبی برای تبلیغ یا عرضه کالا و خدمات خواهد بود. گذشته از آن، ساختار تعاملی و ارتباطی پایگاه‌های شبکه‌های اجتماعی، فضای مناسبی برای ارتباط مجازی بین شرکت‌های تجاری به وجود می‌آورد؛ به گونه‌ای که نخستین شبکه‌های اجتماعی چنین کارکردهایی داشتند. کاربران، تجار و شرکت‌های کوچک و بزرگ می‌توانند از حضور بی‌شمار کاربران در این شبکه‌های اجتماعی رابه پایگاه‌های خود پیوند دهند؛ در باره کالا و خدمات شرکت خود نظر سنجی کنند؛ با نگاشتن مقاله یا مطالبی، محصول‌های خود را معرفی کنند و یا محصول‌های خود را در معرض فروش مستقیم کاربران قرار دهند. (پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، ۱۳۸۹ به نقل از محمدی و جوانمرد، ۱۳۹۹، ص ۴۲).

نظریه جرائم سازمان یافته آلبانی‌ها^۱

آلبانز به‌عنوان یکی از نظریه پردازان حوزه جرائم سازمان یافته معتقد است که جرائم سازمان یافته را باید متناسب با فعالیت‌هایشان تعریف کرد. جدیدترین گونه‌شناسی که او از جرائم سازمان یافته ارائه می‌دهد، شامل فعالیت تأمین کالاها و خدمات غیرمجاز و رخنه و سوءاستفاده از کسب و کارهای قانونی است. برطبق نظریه آلبانز، سه عامل فرصت و مجال، محیط مجرمانه و دسترسی یامهارت خاص، موجودیت جرائم سازمان یافته را توجیه می‌کند. (۱) عامل فرصت، شامل تغییرات

1. Albanians

اقتصادی، حکومتی، نهاده‌ای مجری قانون و تحولات اجتماعی یا فناورانه است. عوامل اقتصادی، شامل فقر، معیارهای ضعیف زندگی یا تقاضا برای یک محصول غیرمجاز (با توجه به تأمین کافی آن محصول خاص) است. شرایط حکومتی، شامل دولت‌های ضعیفی است که توانایی برخورد کارآمد با جرائم سازمان‌یافته را ندارند، یا قوانین و مقررات آنان برای پرداختن به ماهیت پیچیده جرائم سازمان‌یافته نامناسب است. عوامل مربوط به نهادهای مجری قانون، مواردی چون سطح آموزش، فساد و میزان مداخله دولت را در برمی‌گیرد. کنترل داخلی شامل ناکامی در نظارت بر فعالیت یک مأمور یا ارزیابی سطح آموزش می‌شود. سطح تخصص، در توانایی یا عدم توانایی جرائم سازمان‌یافته برای کسب موفقیت، نقش به‌سزایی دارد. تغییرات اجتماعی و فناورانه همچون جهانی‌سازی (سفر و ارتباطات نامحدود) نیز بر فعالیت جرائم سازمان‌یافته تأثیر گذار است. توانایی در اداره عملیات یک گروه تبهکار سازمان‌یافته از مسافت‌های دور یا انتقال آسان پول، امکان شکوفایی و رشد جرائم سازمان‌یافته را فراهم می‌آورد. ۲) برای بهره‌برداری از فرصت‌ها، مهارت‌های خاصی مورد نیاز است. تخصص در رایانه، مهارت در قاچاق، مهارت‌های مدیریتی و دیگر قابلیت‌های فناورانه این امکان را برای جرائم سازمان‌یافته فراهم می‌آورد تا به همان شیوه مورد استفاده در تشکیلات قانونی، رشد کرده و کارآیی و کارآمدی بیشتری کسب کنند. کشورهایی که سطح تحصیلات و آموزش در آن‌ها بالاست، این دانش و مهارت‌ها را در اختیار جرائم سازمان‌یافته قرار می‌دهند. ۳) موضوعات مربوط به محیط مجرمانه، مواردی چون وجود یا عدم وجود بازارهای سیاه سازمان‌یافته در کشور، وجود گروه‌های سازمان‌یافته و حضور باندها را در بر می‌گیرد. اگر در یک کشور یا حوزه قضایی، تاریخچه‌ای از فعالیت متعدد و جدی جرم و جنایت وجود داشته باشد، در این صورت وجود جرائم سازمان‌یافته محتمل‌تر خواهد بود (مالوری، ۱۳۹۲: ۷۶-۷۷).

نظریه انتخاب منطقی^۱

نظریه «انتخاب منطقی» بر این باور است که مردم پس از در نظرگیری خطرات کشف و مجازات جرائم و هم چنین پاداش‌های اجرای این فعالیت‌ها، دست به ارتکاب جرم می‌زنند (بیابانی، ۱۳۹۶، ص ۲۹۹). طبق نظریه انتخاب منطقی، مجرمان درباره جرائم ارتكابی بر اساس مزیت‌ها و فرصت‌های پیش‌بینی شده، اقدام به انتخاب ارتکاب یا عدم ارتکاب جرم می‌کنند. این نظریه اظهار می‌کند که اگر یک مجال فرضی یا «فرصت» واقعی وجود داشته باشد، هر فردی جرمی را مرتکب

خواهد شد. ذکر این نکته هم مهم است که نظریه انتخاب منطقی اظهار می‌کند که وقتی خطری افراد را تهدید کند و یامزیت کافی برای عمل مجرمانه وجود نداشته باشد، تصمیم به ارتکاب جرم نمی‌گیرند (بیابانی، ۱۳۹۳، ص ۲۹).

بر این اساس شبکه‌های اجتماعی آنلاین به ابزاری بسیار مهم برای تعامل، یادگیری و به اشتراک‌گذاری اطلاعات تبدیل شده است. میلر^۱ (۲۰۰۷)، سایت شبکه‌های اجتماعی آنلاین را به عنوان «خدمات آنلاین رایگان» تعریف کرد که ارتباط را از طریق یک شبکه تعاملی تسهیل می‌کند (دین و همکاران^۲، ۲۰۱۲). شبکه‌های اجتماعی آنلاین پدیده‌ای در حال رشد هستند و باین رشد شگفت آور، جای تعجب نیست که بسیاری از محققان در حال مطالعه شبکه‌های اجتماعی آنلاین برای اهداف مختلف هستند (چو و لیم^۳، ۲۰۱۰).

از مهم‌ترین ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: ۱- دسترسی و وسعت؛ ۲- کم هزینه بودن؛ ۳- چند رسانه‌ای بودن؛ ۴- جمع‌گرایی و شبکه‌سازی انسانی؛ ۵- تعامل‌گرایی؛ ۶- بهره‌گیری بدون نیاز به مهارت و تخصص؛ ۷- ارتباط فوری؛ ۸- پیوستگی و مداومت (آذربخش، ۱۳۹۱).

در زیر برخی ویژگی‌ها و کارکردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی در دنیای امروز آمده است:

- ۱- تغییر شکل ارتباطات: یکی از ویژگی‌های شبکه اجتماعی، تغییر شکل ارتباطات گفتمانی است. به گفته متخصصان ارتباطات، شبکه‌های اجتماعی بیش از پیش رابطه‌های چهره به چهره را کاهش می‌دهند و در مقابل به گسترش روابط مجازی و دیجیتالی کمک می‌کنند.
- ۲- عدم کنترل و سانسور: رسانه‌های جدید موجب گسترش سریع اطلاعات و اخبار در سراسر دنیا شده‌اند و دیگر هیچ حکومتی توان مهار و منحصر کردن اطلاعات را ندارد.
- ۳- تبادل اطلاعات و ایجاد پیوند: فناوری اطلاعاتی نوین موجب شده که رفتارهای اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی ابعاد فوق منطقه‌ای یافته و اقشار مختلف در جهان از طریق آن با یکدیگر ارتباط برقرار کرده و از همفکری و حمایت یکدیگر بهره‌مند شوند.
- ۴- فرامولی بودن و نداشتن مرز: طبیعت این رسانه‌ها فراملی بودن و نداشتن مرز است که در حال حاضر دسترسی به آنها را آسان کرده است.

1. Miller
2. Din & Et al
3. Chou & B. L. Lim

۵- آگاهی بخشی: در شرایط فعلی نسبت به خواسته‌های مردم دوران جدیدی به وجود آمده است که درون مایه اصلی آن، آگاهی است و این انقلاب اینترنتی و شبکه‌های رسانه‌ای است که آگاهی را به شدت در جامعه بالا برده است.

۶- سازماندهی اعتراضات: امروزه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی با اطلاع‌رسانی سریع درباره مسائل حاد جامعه بشری، انتقال نمادهای اعتراضی و تحریک احساسات، به کنش‌های اعتراضی گسترده دامن می‌زنند.

بر اساس مبانی نظریه و نظریات مطرح شده با گسترش خیره کننده و روزافزون شبکه‌های مجازی رایانه‌ای و موبایلی و استفاده زیاد نوجوانان از این، وسایل، منشأ بسیاری از تمایلات بزه کارانه است. متغیرهایی مانند «فرامگانی» و «فرازمانی»، «دسترسی پذیری زیاد»، «تعاملی بودن»، «چندرسانه‌ای بودن»، «سیالیت»، «تشدیدشدن واقعیت»، «گمنامی» به فضای مجازی نیروی عظیمی می‌بخشیده است (عاملی، ۱۳۹۰، ص ۳۰۳). لذا، به این موضوع بر می‌خوریم که با گرم شدن بازار داغ استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، تجارت و بازرگانی هم پای خود را به شبکه‌های اجتماعی باز کرد تا جایی که پای تجارت اسلحه نیز به فضای مجازی باز شد و تنها با یک گشت ساده در شبکه‌های اجتماعی با کانال‌هایی رو به رو می‌شوید که اقدام به فروش اسلحه سرد و گرم بدون هیچ محدودیت سنی و قیمت‌های متفاوت می‌کنند و مدعی هستند که این سلاح‌ها را به نقاط مختلف کشور ارسال می‌کنند، نکته جالب این است که در کنار فروش اسلحه اقدام به فروش وسایل خطرناک برای نوجوانان و جوانان می‌کنند و بیشترین مخاطب این کانال‌ها افرادی با سنین پایین هستند. البته فروش این سلاح‌ها به دو دسته مجوز دار و بدون مجوز تقسیم می‌شوند. سلاح‌های مجوز دار، سلاح‌هایی هستند که برای کاربردهایی همچون شکار، ورزش یا حفاظت از گله، تحت شرایط خاص در اختیار افراد قرار می‌گیرند، با این حال این سلاح‌ها نیز در بخشی از تیراندازی‌های خیابانی به کار برده می‌شوند؛ اما سلاح‌های جنگی بدون مجوز، به وسیله قاچاقچیان سلاح از کشورهای همسایه وارد شده یا از تجهیزات به جا مانده از جنگ تحمیلی هستند که اغلب با پست‌هایی تحریک آمیز جهت فروش اسلحه‌های خود و استفاده از عباراتی نظیر «با تخفیف ویژه» اقدام به جذب افراد و فروش تجهیزات خود می‌کنند. گردانندگان این کانال‌های تلگرافی در حالی به مشتریان خود اسلحه و لوازم دفاع شخصی می‌فروشند که این سلاح‌ها گاهی در نزع‌های خیابانی و توسط افراد غیر نظامی مورد استفاده قرار می‌گیرند (خبرگزاری آنا، ۱۳۹۹).

1. <https://ana.press/fa/news/41/498701>.

قاچاقچیان که حالا با خیالی راحت و با کمترین زحمت، بدون مزاحمت و سر حوصله نه تنها اسلحه می‌فروشند، بلکه می‌توانند برای فروش این کالاهای غیرقانونی و خطرناک تبلیغات هم داشته باشند. آن هم چه تبلیغات پر و پیمانی، از مشخصات فنی گرفته تا قیمت و سال ساخت همراه با تصاویر دقیق از حالت‌های مختلف اسلحه؛ این‌ها امکاناتی است که این روزها قاچاق چیان اسلحه به لطف توسعه و نفوذ بالای شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی برای فعالیت مجرمانه خود از آن استفاده می‌کنند (خواجوی، ۱۳۹۶).^۱ لذا شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان فضایی که دارای توانایی امکانی برای شکل‌گیری انواع جدیدی از حوزه عمومی است، مطرح می‌شوند و افراد در شبکه‌های اجتماعی از طریق ارتباط و تعامل با دیگران به ویژه افراد مجرم که یکی از ویژگی‌های مهم این شبکه‌ها می‌باشد منحرف می‌شوند و دست به انجام اقدامات مجرمانه در زمینه‌های مختلف از جمله تبلیغات اقلام و وسایل و تجهیزات ممنوعه و همچنین قاچاق سلاح و مهمات از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌نمایند. عدم انجام تحقیقات جامع در خصوص عوامل مؤثر بر وقوع جرم قاچاق سلاح و مهمات در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی سبب شده است تا برنامه ریزی مناسبی در جهت مدیریت این نوع جرم در شبکه‌های اجتماعی مجازی ایجاد نشود. از طرفی، فقدان این تحقیقات، موجبات عدم آگاهی لازم از جرم مذکور را فراهم آورده است. این مسئله سبب شده است تا برخلاف مشاهدات اولیه مبنی بر وجود جرم قاچاق سلاح و مهمات در شبکه‌های اجتماعی مجازی، مدیریت مناسبی در این خصوص صورت نگیرد تحقیق حاضر نیز با هدف بررسی عوامل مؤثر در جرم قاچاق سلاح و مهمات در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی در پاسخ به این سؤال اصلی است که عوامل مؤثر بر جرم قاچاق سلاح و مهمات در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی چیست؟ علیرغم وجود خلأ تحقیقاتی در خصوص جرم قاچاق سلاح و مهمات در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی، بررسی و مطالعه پژوهش‌های اندک انجام شده در این حوزه نشان داد که برخی عوامل از جمله عوامل مدیریتی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، نظارتی و قانونی سبب شکل‌گیری این جرم در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌شود. بنابراین، نمودار ۱، مدل مفهومی تحقیق حاضر را نشان می‌دهد.

1. <http://shahrvand-newspaper.ir/News/Main/75994>

نمودار ۱ - مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر روش اجرا، از نوع تحقیقات پیمایشی است که به صورت میدانی انجام شده است. این تحقیق، جزء تحقیقات کاربردی هم است که در نهادهای متولی در حوزه مبارزه با جرم قابلیت اجرا دارد. جامعه آماری به تعداد ۸۰ نفر در حوزه انتظامی است که در رابطه شبکه‌های اجتماعی و جرایم مرتبط با آن به ویژه قاچاق سلاح و مهمات، آگاهی لازم را داشتند به صورت تمام شمار انجام پذیرفت. ابزار گردآوری تحقیق، پرسش‌نامه محقق ساخته‌ای بود که سؤالات آن برحسب بررسی مبانی نظری تحقیق و همچنین انجام روش دلفی در میان برخی نمونه‌های تحقیق، شناسایی و طراحی شده بود. روش دلفی استفاده شده در تحقیق حاضر جهت شناسایی عوامل مؤثر بر جرم قاچاق سلاح و مهمات در شبکه‌های اجتماعی بود؛ بدین منظور، ابتدا پس از بررسی‌های انجام شده، تعداد ۱۲ نفر از افراد خبره و آشنا به موضوع به عنوان اعضای روش دلفی انتخاب شدند که آمادگی خود جهت همکاری با تحقیق حاضر را اعلام داشتند. در ادامه، محققان ضمن بررسی مبانی نظری تحقیق، بررسی عوامل مؤثر بر قاچاق سلاح و مهمات در شبکه‌های اجتماعی مجازی تعداد ۴ عامل مؤثر بر جرم قاچاق سلاح و مهمات به همراه ۳۵ شاخص در شبکه‌های اجتماعی مجازی را شناسایی کردند. این عوامل در قالب دور اول روش دلفی، به اعضای تیم دلفی ارسال شد و در نهایت، در دور اول دلفی تعداد ۲ عامل به عوامل شناسایی شده قبلی اضافه شد و عوامل ضمن نهایی سازی، جهت بررسی تیم دلفی، در دور دوم

به اعضای تیم ارسال شد. در این مرحله، ۶ عامل تعداد ۴۳ شاخص جهت بررسی به اعضای تیم ارسال شد و اعضای تیم ضمن بررسی عوامل شناسایی شده در نهایت، اعضا به ۶ عامل و ۴۳ شاخص نهایی در به اتفاق نظر آنها رسید. بنابراین، روش دلفی در تحقیق حاضر در دو مرحله به انجام رسید که خروجی آن منجر به ایجاد پرسشنامه محقق ساخته‌ای جهت بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری جرم قاچاق سلاح و مهمات در شبکه‌های اجتماعی مجازی شد. این پرسش‌نامه به دو بخش کلی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و سؤال‌های آن که به صورت پنج گزینه‌ای لیکرتی (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) و در ۴۳ سؤال شامل عوامل مدیریتی (۹ سؤال)، عوامل فرهنگی (۸ سؤال)، عوامل سیاسی (۵ سؤال)، عوامل اقتصادی (۶ سؤال)، عوامل نظارتی (۸ سؤال) و عوامل قانونی (۶ سؤال) بود، تقسیم شد. پایایی پرسش‌نامه با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ در تمامی مؤلفه‌ها و همچنین پرسش‌نامه کلی مورد تأیید قرار گرفت و میزان ضریب آلفای کلی پرسش‌نامه، $0/88$ مشخص شد. پایایی مدل اندازه‌گیری نیز به وسیله ضرایب بارهای عاملی و پایایی ترکیبی مورد ارزیابی قرار گرفت که اطلاعات مربوط به آن در بخش یافته‌های تحقیق ارائه شده است. روایی محتوای پرسش‌نامه با استفاده از نظرات ۱۰ تن از اساتید دانشگاهی مورد بررسی و با استفاده از فرم‌های روایی سنجی شاخص روایی محتوا و نسبت روایی محتوا مورد تأیید قرار گرفت. مقدار نسبت روایی محتوا با توجه به تعداد اساتید (۱۰ نفر)، $0/99$ و مقدار شاخص روایی محتوا، $0/99$ به دست آمد. بنابراین، روایی محتوای ابزار تحقیق مورد تأیید قرار گرفت. همچنین، روایی سازه پرسش‌نامه با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی مورد بررسی قرار گرفت. پس از پخش و جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها، تعداد..... پرسش‌نامه با استفاده از روش معادلات ساختاری با رویکرد پی ال اس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق

مطابق با نتایج روش دلفی، ۴۳ گویه مؤثر بر جرم قاچاق و خرید و فروش سلاح و مهمات در شبکه‌های اجتماعی مجازی شناسایی شد که بر اساس مدل مفهومی اولیه، این گویه‌ها درشش عامل مدیریتی، قانونی، سیاسی، فرهنگی و نظارتی تقسیم‌بندی و به منظور بررسی این عوامل، از روش معادلات ساختاری استفاده شد. از این رو، ابتدا از آزمون کلموگروف اسمیرنوف به بررسی وضعیت طبیعی و نرمال بودن توزیع داده‌های تحقیق پرداخته شد که نتایج نشان داد میزان سطح معناداری در تمامی عوامل، زیر $0/05$ بود که نشان دهنده غیرنرمال بودن داده‌های تحقیق بود. بنابراین، جهت تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از آزمون‌های آماری پارامتریک استفاده شد.

جدول ۳ و ۲، مدل اندازه گیری و میزان ضرایب معاداری تی عوامل مؤثر در ارتکاب جرم قاچاق سلاح و مهمات در شبکه های اجتماعی مجازی را نشان می دهد.

جدول ۱. خلاصه نتایج آماری عوامل مؤثر بر قاچاق سلاح و مهمات در شبکه های اجتماعی مجازی

عوامل	T	تأثیر
مدیریتی	۶/۴۵۸	۰/۵۳۰
قانونی	۶/۲۲۴	۰/۵۰۱
نظارتی	۵/۸۸۵	۰/۴۷۸
سیاسی	۵/۵۴۷	۰/۴۴۶
اقتصادی	۴/۵۱۸	۰/۳۵۴
فرهنگی	۳/۵۵۸	۰/۲۵۷

نتایج جدول ۱ نشان داد که تمامی عوامل شناسایی شده بر شکل گیری قاچاق سلاح و مهمات در شبکه های اجتماعی مجازی تأثیر معناداری دارند. در این بین، عوامل مدیریتی با ۰/۵۰، بیشترین تأثیر، و عوامل سیاسی با میزان تأثیر ۰/۱۱۵ کمترین میزان تأثیر راد ایجاد جرم قاچاق سلاح و مهمات در شبکه های اجتماعی مجازی دارا می باشند. به منظور بررسی بزارش مدل تحقیق حاضر از شاخص های برازش مربوط به روش معادلات ساختاری با رویکرد پی ال اس استفاده شد. جدول ۲، نتایج مربوط به شاخص های برازش مدل تحقیق را نشان می دهد.

جدول ۲. شاخص های بزارش عوامل مؤثر بر قاچاق سلاح و مهمات در شبکه های اجتماعی مجازی

عوامل قانونی	عوامل مدیریتی	عوامل سیاسی	عوامل نظارتی	عوامل اقتصادی	عوامل فرهنگی	
۰/۸۲	۰/۷۹	۰/۸۵	۰/۸۱	۰/۸۷	۰/۸۵	آلفای کرونباخ
۰/۷۵	۰/۸۰	۰/۸۱	۰/۷۹	۰/۸۲	۰/۸۳	پایایی ترکیبی
۰/۶۶	۰/۷۲	۰/۷۸	۰/۸۲	۰/۸۰	۰/۷۵	روایی همگرا
۰/۴۶۵	۰/۴۰۹	۰/۴۰۶	۰/۵۰۲	۰/۴۴۶	۰/۴۴۸	Q۲
۰/۶۲۵	۰/۶۸۴	۰/۶۵۰	۰/۵۸۶	۰/۶۰۸	۰/۶۴۲	GOF

نتایج مربوط به شاخص‌های برازش تحقیق نشان داد که مقدار مربوط به آلفای کرومباخ و پایایی ترکیبی متغیرها در همه عوامل، بالاتر از $0/7$ است که حاکی از پایایی مناسب مدل دارد. همچنین، نتایج تحقیق مشخص کرد که میزان روایی همگرا برای تمامی عوامل بالاتر از سطح معیار $0/4$ است که نشان دهنده مناسب بودن میزان روایی همگرای تحقیق است. همچنین، روایی واگرا در تحقیق حاضر در قالب ماتریس عوامل در عوامل، مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. مطابق با نمودار ۲، تمامی بارهای عاملی مربوط به عوامل تحقیق بیش از $0/4$ است که نشان دهنده مناسب بودن این معیار است. باتوجه به سه مقدار « $0/2$ ، $0/15$ ، $0/32$ » که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای $Q2$ معرفی شده است و در همه عوامل، مقدار بیشتر از $0/32$ به دست آمد که نشان از مناسب بودن این شاخص دارد. با توجه به سه مقدار ($0/01$ ، $0/25$ ، $0/36$) که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است و در همه عوامل، مقدار بیشتر از $0/36$ به دست آمد که نشان از برازش کلی قوی مدل دارد. به این ترتیب، مشخص شد که مدل ارائه شده در تحقیق حاضر، از برازش مناسبی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

جرایم اینترنتی به صورت فزاینده‌ای در حال افزایش است و هر روز شگردها و جرایم جدیدی در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی به ویژه تلگرام رونمایی می‌شود. این افزایش جرایم اینترنتی دلایل مختلفی دارد که از جمله آنها می‌شود به سطح پایین آگاهی مردم، مشکلات فرهنگی و اخلاقی برخی کاربران، سهولت ارتکاب جرم و پنهان ماندن مجرمان اشاره کرد. بر اساس نظریه هابرماس، محیط تعاملی اینترنت را می‌توان فضایی در نظر گرفت که کاربران به راحتی در آن به گفتگو می‌پردازند. فضای صمیمیت و ابراز احساسات در محیط‌های تعاملی اینترنت شکل می‌گیرد. کاربران در این فضاها از یکدیگر تأثیر پذیرفته، نیازها، مسائل و مشکلات خود را با هم مطرح و انرژی عاطفی خود را در این محیط‌ها مصرف می‌کنند. این تخلیه انرژی احتمال می‌تواند بر ارزش‌های خانواده و ارتباط اعضای خانواده با یکدیگر مؤثر واقع شود. شبکه‌های اجتماعی مجازی گونه‌ای از رسانه‌های اجتماعی هستند که امکان دستیابی به شکل جدیدی از برقراری ارتباط و به اشتراک گذاری محتوا را در اینترنت فراهم آورده‌اند. این شبکه‌ها از زمان ظهور و تاکنون به واسطه ایجاد امکان برقراری ارتباط سریع هم‌زمان و ناهم‌زمان، دسترسی به حجم زیادی از اطلاعات و انتشار گسترده آن، کاربردهای اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی بسیاری را در این زیست‌جهان جدید رقم زده و توجه میلیون‌ها کاربر را از سراسر

دنیا به خود جلب کرده‌اند. به دلیل رشد روزافزون تعداد اعضا و بعد تأثیرگذاری بر فضای واقعی، این شبکه‌ها اهمیت چشم‌گیری یافته و طی یک دهه از پدیده‌هایی محلی به پدیده‌هایی جهانی تبدیل شده‌اند. کاربران از شبکه‌های اجتماعی مجازی اقبال بسیار گسترده‌ای کرده‌اند و آن را فرصتی مناسب برای ارتباط، دوستی، آموزش و حتی فضایی برای تجارت و کسب درآمد می‌دانند. بنابراین، بهتر است به جای آنکه آن‌ها را نادیده یا دست کم بگیریم، نگاه واقع‌بینانه‌ای به کارکردها، مزیت‌ها و تهدیدهای این شبکه‌ها داشته باشیم. سوءاستفاده از این فناوری‌های می‌تواند امنیت ملی، آسایش عمومی یک کشور و موجودیت یک جامعه را به خطر انداخته و تأثیرات منفی بی‌شماری را بر زندگی افراد جامعه داشته باشد. امروزه شاهد آن هستیم که تعداد قابل توجهی از جرائم همزمان با پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات، به شدت متحول شده و در سطح وسیعی صورت می‌گیرند. چرا که از یک طرف ارتکاب جرائم در شبکه‌های اجتماعی در مقایسه با جرائم کلاسیک، کم‌خطرتر، ارتکاب آنها آسان‌تر و مستلزم استفاده از منابع نسبی کمتری می‌باشند و همچنین، در این جرائم، نیاز به حضور فیزیکی مجرم در صحنه جرم نیست، بلکه یک فرد در حالی که در آسایش کامل در خانه خود نشسته است می‌تواند با ورود به شبکه‌های اجتماعی با استفاده از روش‌های مختلف نسبت به انجام اقدامات مجرمانه از قبیل هک کردن یک سایت یا سیستم بانک اقدام نماید و میلیون‌ها دلار به حسابی ساختگی انتقال بدهد و در واقع، از بانک سرقت کند بدون اینکه در حال فرار به ضرب گلوله کشته شود یا مورد تهدید قرار بگیرد و یا با روش‌های دیگر نسبت به عرضه کالاهای ممنوعه مثل سلاح و مهمات و انجام تبلیغات برای فروش آن در این فضا اقدام نماید. از طرفی، در اینگونه جرائم، هویت مجرم می‌تواند با استفاده از سرویس دهنده‌ها یا نام‌های مختلف مکتوم باقی بماند. ناشناس ماندن، مجرم را در یک موقعیت برتر، قرار می‌دهد. گمنامی، بی‌چهره بودن و بی‌نامی افراد نه تنها پیگرد قانونی جرم و مجرمان را در فضای رایانه‌ای مشکل می‌سازد، بلکه زمینه گسترش این جرائم را نیز فراهم می‌کند. بنابراین در پایان می‌توان گفت با عملکردهایی که تاکنون از شبکه‌های اجتماعی در صحنه تحولات جهانی شاهد بوده ایم، آسیب‌شناسی تعامل در این شبکه‌ها را می‌توان از جنبه‌های گوناگونی مورد اشاره قرار داد. مانند:

الف) شبکه‌های اجتماعی به دلیل ویژگی‌های متنوعی از جمله گمنامی افراد و کاربران، دسترسی آسان به آنها، کم‌هزینه بودن و به صرفه اقتصادی بودن آنها برای فعالیت‌های گوناگون، رها و آزاد بودن افراد در این شبکه‌ها و پیچیده نبودن فعالیت در آنها برای اقشار مختلف جامعه و به ویژه افراد مجرم می‌توانند به عنوان کانون‌های برای شکل‌گیری گروه‌های بزهکار، کلاهبردار و هنجارشکن در زمینه‌های مختلف جرم از جمله تبلیغات کالاهای ممنوعه و قاچاق و خرید و فروش کالایی مثل

سلاح و مهمات باشند؛) ساز و کارهای کاملاً مؤثری برای کنترل و مراقبت و پیگیری اعمال مجرمانه افراد، گروه‌ها و باندهای مجرمانه در شبکه‌های اجتماعی وجود ندارد، همین علت باعث جسارت مجرمین برای استفاده از این شبکه‌ها برای انجام اقدامات مجرمانه به صورت آشکار همانند آنچه که در رابطه با تبلیغات و قاچاق و فروش سلاح و مهمات شاهد آن هستیم؛)ج) تبلیغات و سوداگری برای فروش وسایل و تجهیزات ممنوعه از جمله سلاح و مهمات در شبکه‌های اجتماعی مجازی امکان سوء استفاده از این داده‌ها، همواره ضمن ترویج خشونت و ایجاد یک نوع ناامنی ذهنی در میان احاد مختلف جامعه و کنش‌گران و فعالان در این حوزه، می‌تواند احساس امنیت و امنیت عمومی در جامعه را به شدت تهدید نماید. در پایان اشاره به این نکته الزم است که این فهرست می‌تواند بسیار طولانی‌تر باشد و در یک طبقه‌بندی منسجم ارائه گردد و در مطالعات مستقل و موردی به آنها پرداخته شود.

پیشنهادات و راهکارها

در پایان، چند پیشنهاد کلی جهت پیشگیری از اقدامات مجرمانه توسط کاربران در شبکه‌های اجتماعی و کاهش پیامدهای منفی این شبکه‌ها به ویژه تلگرام در رابطه با اعمال مجرمانه ارائه می‌گردد:

- تأسیس ساختاری قدرتمند و فراقوه‌ای برای سیاست‌گذاری و ساماندهی فضای مجازی کشور و راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات می‌تواند در رفع بسیاری از مشکلات در این حوزه مؤثر باشد.
- وضع قوانین سختگیرانه‌تر جهت برخورد با مجرمان جرایم اینترنتی و اجرایی نمودن این قوانین.
- آگاهی و هوشیاری بیشتر پلیس سایبری در مورد انواع جدید جرایم رایانه‌ای.
- اقدام در جهت ناکارآمد کردن فعالیت‌های مجرمانه در رابطه با جرایم رایانه‌ای با پخش آگهی‌های آموزنده از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در رادیو و تلویزیون در جهت افزایش خانواده‌ها در خصوص خطرات ناشی از اینترنت و جرایم مرتبط با آن.
- پخش برنامه‌های کوتاه آموزشی در رابطه با مزایا و معایب شبکه‌های اجتماعی از زبان ورزشکاران، هنرمندان محبوبی که جوانان آنها را به عنوان الگو قرار می‌دهند.
- ساخت و پخش فیلم‌هایی با موضوع اینترنت و شبکه‌های اجتماعی و مزایا و معایب آنها.
- مدیریت و نظارت کارشناسانه و مستمر بر فضای جوامع مجازی و برنامه‌ریزی برای آینده توسط دستگاه‌های مرتبط در رابطه با موضوعات ضد امنیتی و اجتماعی.
- فیلترینگ هدفمند و هوشمند و بستن صفحه‌های افراد فعال در رابطه با خرید و فروش سلاح

- توسط وزارت ارتباطات چه در حوزه داخلی و چه در حوزه خارج از کشور.
- رصد شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی برای کشف هویت‌های جعلی و مشکوک و آگاهی از شیوه‌های مجرمانه.
 - ورود جدی و فعالانه به شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی برای تعامل با کاربران و اعضای ایرانی و خارجی شبکه‌ها و هدایت آنها.
 - شناسایی افراد مجرم و خلافکار در رابطه با اعمال مجرمانه انجام گرفته و برخورد شدید قانونی با آن‌ها از سوی مقامات قضایی.
 - ایجاد و راه اندازی شبکه‌های اجتماعی سالم و مفید در قالب شبکه ملی اطلاعات برای مبارزه با مسدود سازی و فیلتر نمودن هدفمند شبکه‌های اجتماعی مخرب و بومی سازی شبکه‌های اجتماعی داخلی در داخل کشور.
 - بهره‌گیری از دانشمندان و طراحان جهت طراحی و راه‌اندازی شبکه‌های ملی با برد منطقه‌ای و جهانی
 - آموزش خانواده‌ها برای همراهی با فرزندان و نظارت و کنترل و راهنمایی بیشتر
 - تخصیص بودجه‌های واقعی برای عملی کردن موارد پیشین
 - قانونمند کردن استفاده و تأسیس شبکه‌های اجتماعی مجازی
 - برنامه ریزی و تبیین قانون از سوی دستگاه‌های مجری در رابطه با نحوه عضویت افراد در شبکه‌های اجتماعی مجازی.
 - آموزش و فرهنگ سازی در رابطه با نحوه ورود و استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای جلوگیری و پیشگیری از فعالیت‌های جاسوسی و سرقت اطلاعات خصوصی کاربران؛
 - راهنمایی و ارشاد مردم و کاربران در رابطه با کنار گذاشتن شبکه‌های اجتماعی مجازی خارجی به دلیل داشتن پیامدهای مخرب امنیتی و اجتماعی.
 - نقش تاثیر گذار نخبگان و صاحب‌نظران در شبکه‌های اجتماعی در رابطه با بیان پیامدها و مشکلات امنیتی و اجتماعی ناشی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی.
 - اطلاع‌رسانی دقیق به مردم در رابطه با عدم عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی خارجی و بیان تهدیدات و پیامدهای امنیتی و اجتماعی این شبکه‌ها.
 - تلاش خانواده‌ها در رابطه با آشنایی فرزندان با مضرات شبکه‌های اجتماعی مجازی و تلاش در جهت کنترل آنها و نظارت بر آنها در فضای مجازی.

منابع و ماخذ:

الف (منابع فارسی

- باشگاه خبرنگاران جوان (۱۳۹۸). اطلاعاتی تکان دهنده از خرید و فروش آزادانه اسلحه در

فضای مجازی/ فقط با یک کلیک بفرمایید سلاح مرگبار! بازیابی از: <https://www.yjc.ir/fa/news/6917789>

<https://www.yjc.ir/fa/news/6917789>

- بهرامی کمیل، نظام (۱۳۸۸). نظریه رسانه‌ها (جامعه‌شناسی ارتباطات). تهران: کویر.

- پایگاه اطلاعاتی حوزه (۱۳۸۹). شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، بازیابی شده در تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۴،

صص ۶۲-۴۱.

<http://www.hawzah.net/fa/magazine/view/5211>

- پایگاه آگاه‌سازی و اطلاع‌رسانی جرایم اقتصادی در فضای مجازی ایران هشدار (۱۳۹۵)،

خرید و فروش اسلحه در شبکه‌های اجتماعی، بازیابی در: <https://www.iranhoshdar.ir>

- حاجی ده‌آبادی، محمدعلی؛ سلیمی، احسان (۱۳۹۷). علت‌شناسی بزه‌دیدگی زنان در شبکه‌های

اجتماعی؛ مطالعه موردی شبکه اجتماعی فیسبوک، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه،

سال نهم، شماره سوم، صص ۱۴۲-۱۱۷.

https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_3193.html

- حبیب‌زاده، اصحاب؛ امیری، نجات (۱۳۹۷). تأثیر شبکه اجتماعی مجازی مبتنی بر موبایل تلگرام

در بحران‌سازی‌های امنیتی نظام جمهوری اسلامی ایران، پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی،

دوره ۱۱، شماره ۲ (پیاپی ۴۲)؛ صص ۵۷-۸۲.

http://osra.jrl.police.ir/article_18732.html

- حسینی، حسین - مقدم فر، حمیدرضا؛ قنبرپور، مصطفی (۱۳۹۳). واکاوی نقش و کارکرد شبکه

هه‌های اجتماعی مجازی در حوادث انتخابات سال ۱۳۸۸ جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه

آفاق امنیت، دوره ۷، شماره ۲۴، شماره پیاپی ۲۴، صص ۷۷-۵۳.

https://ps.ihu.ac.ir/article_200468.html

- چاه‌بین، زهرا؛ مظفری، افسانه؛ هاشم‌زهی، نوروز؛ دادگران، سید محمد (۱۳۹۷). عوامل مؤثر

بر ارتکاب جرم در فضای مجازی از دیدگاه قضات دادسرای جرائم رایانه‌ای تهران، فصلنامه

پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال سیزدهم شماره سوم، صص ۹-۳۶.

http://icra.jrl.police.ir/article_20120.html

- خبرنگار انتظامی گروه اجتماعی خبرگزاری آنا (۱۳۹۹). بازار داغ خرید و فروش اسلحه در فضای مجازی/ قیمت سلاح گرم و سرد در شرایط کرونایی چند؟ بازایی از: [4987014/https://ana.press/fa/news/41](https://ana.press/fa/news/414987014)

- خواجهی، امیرحسین (۱۳۹۶). گزارش «شهروند» از خرید و فروش اسلحه در شبکه‌های اجتماعی، بازایی از: <http://shahrvand-newspaper.ir/News/Main/75994>

- داودی دهقانی، ابراهیم، شمسایی، مهدی، بارانی، محمد (۱۳۹۶). رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با ارتکاب جرائم خشن، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال سیزدهم، شماره اول، صص ۹۰-۶۵. http://icra.jrl.police.ir/article_18833.html

- سلیمانی پور، روح اله (۱۳۹۴). شبکه‌های اجتماعی، فرصت‌ها و تهدیدها، فصلنامه رهاورد نور، سال نهم، شماره ۳۰. <https://hawzah.net/fa/Article/View/94438>

- سوری، نادر (۱۳۹۵). بررسی نقش بستری شبکه‌های اجتماعی مجازی تا نقش عاملی آنها در وقوع جرم، اولین همایش ملی آینده پژوهی، علوم انسانی و امنیت اجتماعی (سال: ۱۳۹۵)، پایگاه استنادی سیولیکا. [/https://civilica.com/doc/667961](https://civilica.com/doc/667961)

- سهرابی، بهمن (۱۳۹۹). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در امنیت اخلاق (مطالعه موردی اینستاگرام)، فصلنامه مطالعات اطلاعات و امنیت انتظامی، سال هشتم، شماره دوم، پیاپی بیست چهارم.

- سیفی، لیلی؛ آیتی، محسن (۱۳۹۸). ادراک جوانان شهر بیرجند از ارتکاب جرم در شبکه‌ای اجتماعی موبایلی، پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی، دوره ۱۲، شماره ۴۶، صص ۱۱۱-۱۳۶. [/https://iranjournals.nlai.ir/bitstream/handle/123456789](https://iranjournals.nlai.ir/bitstream/handle/123456789)

- شمس، مرتضی؛ فرقانی، محمد مهدی (۱۳۹۷). شبکه‌های اجتماعی مجازی و تولید شایعات در انتخابات سیاسی (مطالعه موردی: شبکه اجتماعی اینستاگرام). رسانه‌های دیداری و شنیداری، شماره ۲۸، صص ۱۲۰-۹۵.

[pdf.5-28-10120-http://ensani.ir/file/download/article/1557924281](http://ensani.ir/file/download/article/1557924281)

- صادقی، علی؛ میرشکاران، یحیی؛ صادقی، مصطفی (۱۳۹۴). فضای مجازی (سایبر) امنیت و

تهدید در عصر اطلاعات، فصلنامه علمی دانش انتظامی فارس، مقاله ۶، دوره ۲، شماره ۴، بهار ۱۳۹۴، صص ۱۲۳-۱۳۹.

<https://manuscript.isc.ac/Inventory/8.htm.633380>

- قاسمی، وحید؛ عدلی پور، صمد؛ کیانپور، مسعود (۱۳۹۱). تعامل در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و تأثیر آن بر هویت دینی جوانان (مطالعه موردی فیس بوک و جوانان شهر اصفهان)، فصلنامه دین و ارتباطات، ۱۹ (۲)، صص ۳۶-۵.

<http://ensani.ir/file/download/article/20131012150222.pdf.23-9767>

- قاید رحمتی، الهام (۱۳۹۵). نقش شبکه‌های اجتماعی در جرم‌زایی، اولین همایش ملی آینده پژوهی، علوم انسانی و امنیت اجتماعی، تیرماه ۱۳۹۵.

<https://civilica.com/doc/667913>

- عاملی، سید رسول (۱۳۹۰). رویکرد دو فضایی به آسیب‌ها، جرائم، قوانین، و سیاست‌های فضای مجازی، تهران مؤسسه انتشارات امیرکبیر..

- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). عصر اطلاعات؛ ظهور جامعه شبکه‌ای (جلد اول) (احدعلی قلیان و افشین خاکباز، مترجمان)، تهران: طرح نو.

- کشتکارهرانکی، مهران؛ پورمظاهری، صدیقه (۱۳۹۷). بررسی و شناخت تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر نوآوری اجتماعی، فصلنامه مدیریت راهبردی دانش سازمانی دانشگاه جامع امام حسین (ع). سال اول، شماره ۳، صص ۱۷۷-۱۴۵.

<http://ensani.ir/file/download/article/1555148872.pdf.4-3-10156>

- محمدی، ایوب؛ جوانمرد، محمد (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تلفن همراه در بحران‌های اجتماعی، فصلنامه علمی مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی، دوره ۱۵، شماره ۵۴، صص ۳۱-۵۷.

<https://iranjournals.nlai.ir/handle/123456789394832>

- معمار، ثریا، عدلی پور، صمد، خاکسار، فائزه (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت) باتأکید بر بحران هویتی ایران)، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره اول، شماره ۴، صص ۱۵۵-۱۷۶.

https://jisr.ut.ac.ir/article_36574.html

- منتظر قائم، مهدی و تاتار، عبدالعزیز (۱۳۸۴). اینترنت، سرمایه اجتماعی و گروه‌های خاموش،

فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات. ۴(۱)، صص ۲۶۰-۲۲۳.

<http://ensani.ir/fa/article/133037>

- محمدطاهری، محمدرضا. (۱۴۰۱). بررسی حقوقی عوامل تاثیرگذار بر قاچاق سلاح در فضای مجازی. سومین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، حقوق، مطالعات اجتماعی و روانشناسی.

<https://civilica.com/doc/1567555>

- محمدی مقدم، یوسف؛ ساعدی، عبدالله؛ محسنی، فرید. (۱۴۰۱). واکاوای عوامل مؤثر وقوع جرم در فضای مجازی، فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، ۴(۲۴)، صص ۷۷-۱۰۹.

http://pok.jrl.police.ir/article_97764.html

- ندری، غلامرضا؛ بخشایشی، احمد؛ دارابی، علی؛ مقصودی، مجتبی (۱۳۹۸). بررسی نقش سیاسی-امنیتی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر امنیت ملی ج.ا. ایران، فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی-امنیتی، دوره ۸، شماره ۲۹، صص ۶۳-۸۸.

https://jpas.ihu.ac.ir/article_204902.html

- یاسمی نژاد، عرفان؛ آزادی، اکرم و آمویی، محمدرضا (۱۳۹۰). فضای مجازی، امنیت اجتماعی و راهبردها. همایش ملی صنایع فرهنگی و نقش آن در توسعه پایدار.

منابع لاتین:

- Alazab, M. , & Broadhurst, R. (2015). The role of spam in cybercrime: Data from the Australian cybercrime pilot observatory. *Cybercrime Risks and Responses*, 103- 120. DOI: 10. 1057/9781137474162_7
- Alghamdi, M (2020). A Descriptive Study on the Impact of Cybercrime and Possible Measures to Curtail its Spread Worldwide, *International Journal of Engineering Research & Technology*, 9(6), 1-12.
- Anglano, C. , Canonico, M. , & Guazzone, M. (2017). Forensic analysis of telegram messenger on android smartphones. *Digital Investigation*, 23, 31-49.
- Eian, Ch. , Yong, L. , Li, M. , Qi, Y & Zahra, F (2020). Cyber Attacks in the Era of Covid-19 and Possible Solution Domains, *Preprints*, 1-15. doi: 10. 20944/preprints202009. 0630. v1

- Clarke, V. Ronald. (1992). “Situational Crime Prevention: Successful Case Studies”, Second Edition. United States of America: Harrow and Heston.
- Jain, M (2017). Victimization OF Women Beneath Eneath Cyberspace in Indian Upbringing, Bharati Law Review,1-11. <http://docs.manupatra.in/newslines/articles/Upload/786274E9-B397-4610-8912-28D6>.
- Richardson, S & Gilmour, N (2015). Cyber Crime and National Security: A New Zealand Perspective, The European Review of Organised Crime, 2(2), 51-70. <https://sgocnet.org>.
- Leukfeldt, E & Malsch, N (2020). Exploring the Needs of Victims of Cyber-dependent and Cyber-enabled Crimes, An International Journal of Evidence-based Research, Policy, and Practice, 15(1), 60-77.
- Monteith, S. , Bauer, M. , Alda, M. , Geddes, J. , Whybrow, P & Glenn, T (2021). Increasing Cybercrime Since the Pandemic: Concerns for Psychiatry, Psychiatry in The Digital Age (J Shore, Section Editor), 18, 1-9.
- Yar, M. (2005). The novelty of ‘cyber crime’: An assessment in light of routine activity theory. European Society of Criminology, Vol. 2, Pp. 407-427.
- Y. Chou & B. L. Lim. (2010). A Framework for measuring happiness in online social networks. Issues in Information Systems. 5(1), 198- 203.

